
Ympäristörikollisuus - taloudellista rikollisuutta vai puhdasta välinpitämättömyyttä?

Eelis Paukku¹

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miksi ympäristörikoksia tehdään. Sekä lainsäätäjä että oikeuskirjallisuus ovat olettaneet, että ympäristörikollisuus on taloudellista rikollisuutta. Tätä ei kuitenkaan ole perusteltu empiirisellä tutkimuksella. Tutkimuksessa käyn läpi ympäristörikostuomioita vuosilta 2013–2020. Tämän perusteella muodostan analyysin siitä, ovatko ympäristörikokset taloudellista rikollisuutta, ketkä niitä tekevät ja miksi. Tutkimuksen tulosten perusteella merkittävä osa ympäristörikoksista on yritystoiminnassa tai muutoin taloudellisen toiminnan yhteydessä tehtävää rikollisuutta. Näissä rikoksissa motiivina on joko ansainta tai säästö. Loppuosa rikollisuudesta on tyypillisesti yksityishenkilöiden tekemiä, jolloin syyinä rikokseen on ollut huolimattomuus tai välinpitämättömyys. Tutkimus laajentaa merkittävästi aikaisempaa oikeustieteellistä tutkimusta ympäristörikosten ja talousrikosten osalta

Avainsanat: Ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, ympäristörikos, talousrikos

1 Johdanto

Rikoslain (39/1889) kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa alettiin tiedostaa ympäristön merkitys suojeltavana oikeushyväenä, minkä vuoksi ympäristörikokset lisättiin rikoslakiin.² Ympäristörikoksilla on kuitenkin myös taloudellinen ulottuvuus. Tästä syystä ympäristörikoksiin on vuosien varrella lisätty törkeitä tekemuotoja tai muutettu niiden sisältöä tavalla, joka mahdollistaa taloudelliseen rikollisuuteen puuttumisen ja riittävän ankarien seuraamusten asettamisen.³ Ympäristörikokset ovat kolmanneksi suurin globaali rikosmuoto ase-

¹ Kirjoittaja on Lapin yliopiston vieraileva tutkija, ja hänen tekemäänsä tutkimusta on rahoittanut Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö.

² HE 94/1993 vp rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsitteiksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi, s. 178.

³ HE 55/2015 vp laiksi rikoslain 48 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 9–10.

ja huumausainerikollisuuden jälkeen.⁴ Ympäristörikosten keskeisenä ryhmänä pidetäänkin rikollisuutta, jossa hyöty rikoksesta kanavoituu yritykselle siksi, että rikos tehdään yritystoiminnassa.⁵ Pääsääntöisesti ympäristövastuu ja ympäristönsuojelu toteutetaan aineellisen ympäristölainsäädännön keinoin, mutta rikosoikeus on välttämätön täydentävä keino kaikkein moitittavimpiin tekoihin puuttumiseksi.⁶ Ympäristörikoksilla tavoiteltava ja saavutettava taloudellinen hyöty ovat usein myös erittäin mittavia, mikä tekee niistä talousrikosten joukossa erityisryhmän.⁷ Tämän vuoksi törkeiden ympäristörikosten tunnusmerkistöissä edellytetyt taloudelliset hyödyt ovat huomattavasti suurempia kuin muissa rikostyypeissä.⁸

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitkä ovat tyypilliset motiivit ympäristörikosten tekemiseen. Näiden motiivien selvittäminen mahdollistaa tulevaisuudessa ympäristörikosten tehokkaamman torjunnan, selvittämisen ja ehkäisemisen. Ympäristörikoksia koskevaa systemaattista tutkimusta ei ole, mitä on pidetty ongelmana myös lainvalmistelussa.⁹ Suomalaisista ympäristörikoksista on olemassa vanhahkoa, julkisiin tilastoihin perustuvaa tilastoanalyysia, mutta itse tuomioista ei ole aiemmin tehty laajamittaista laadullista analyysia.¹⁰ Myös aiemmat ympäristörikosten torjuntaan, valvontaan ja rangaistuksiin liittyvät tutkimukset ovat perustuneet lähinnä yleisiin tilastoaineistoihin ilman tuomioiden tarkempaa läpikäyntiä.¹¹ Globaalistikaan vastaavaa tutkimusta ei juurikaan ole, ja merkittävin osa aihetta koskevasta tutkimuksesta on Yhdysvalloista, minkä lisäksi tietoa on joistain yksittäisistä valtioista.¹² Työn käytännöllinen kontribuutio on tarjota lainsäätäjälle ja lainvalvojalle parempaa tietoa siitä, miksi ympäristörikoksia tehdään. Työn akateeminen kontribuutio on tiedon tuottaminen oikeustieteelliseen keskusteluun sääntelyn kohteesta, tässä tapauksessa ympäristörikoksista. Tutkimus lisää tietoa sekä kriminaalipoliittiseen että ympäristöoikeudelliseen akateemiseen keskusteluun. Tässä tutkimuksessa on yksi tutkimuskysymys: *millainen on taloudellisen hyödyn tavoittelun rooli ympäristörikoksen motiivina?* Tutkimuksen metodina toimii lainopin lisäksi oikeustapauksista tehty laadullinen ja määrällinen analyysi, jonka metodi kuvataan tarkemmin luvussa 3.

Tämä tutkimus kattaa yleisimmät elinkeinotoiminnassa tehtävät ympäristörikokset eli ympäristön turmelemisen ja luonnonsuojelurikoksen sekä ympäristön turmelemisen törkeän

⁴ Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä: Ympäristörikoskatsaus 2021. (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2021), s. 11.

⁵ Kuusiniemi, Kari: Ympäristörikos, yhteisösakko ja yksilörangaistus. Edilex 15.3.2021 (Kuusiniemi 2021), s. 9–10.

⁶ Kokko, Kai: Oikeustapauskommentti KKO 2019:102 – Ympäristörikos ympäristön turmeleminen, lailisuusperiaate. Defensor Legis 2/2020, s. 277–287.

⁷ HE 55/2015 vp, s. 9.

⁸ HE 55/2015 vp, s. 19.

⁹ HE 55/2015 vp, s. 5–7.

¹⁰ Leppänen, Tanja: Ympäristörikokset Suomessa 2002–2007. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2008 (Leppänen 2008), s. 429–444.

¹¹ Sahramäki, Iina – Korsell, Lars – Kankaanranta, Terhi: Prevention of environmental crime through enforcement—Finland and Sweden compared. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 16.1/2015, s. 41–59.

¹² Lynch, Michael J. – Stretesky, Paul B. – Long, Michael A.: Environmental Crime Prosecutions in Ireland, 2004–2014. International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice 43(4) 2019 (Lynch – Stretesky – Long 2019), s. 277–293.

tekomuodon. Näitä pidetään myös viranomaisvalvonnassa merkittävimpana uhkana.¹³ Ympäristön turmeleminen on siitä hyvä rikos analyysin kohteeksi, että se on ympäristör rikosten peruserikok, joka kattaa useita erilaisia tekotapoja.¹⁴ Useiden muiden ympäristö- ja luonnonvararikosten osalta tapausmäärät vuosilta 2013–2020 ovat niin vähäisiä, ettei niistä voida tehdä vertailukelpoista analyysia rikosten motiiveista tai niillä tavoiteltavasta hyödyistä. Aineiston kattama aikaväli valittiin siksi, että tuomioistuimet pystyivät vastaamaan tältä ajalta olevaan tietopyyntöön suhteellisen vaivattomasti aineiston muodon vuoksi. Ympäristör rikkomus ja tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Ympäristör rikkomuksen osalta syynä on tekotapojen erilaisuus verrattuna ympäristön turmelemiseen, minkä vuoksi ympäristör rikkomusta tulisi arvioida erillisenä rikoksena vertailukelpoisuuden vuoksi. Tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen osalta taas tekotapojen rajallisuus sekä lievempien tuottamusten rangaistavuus johtaisivat myös siihen, että näitä rikoksia tulisi käsitellä omina rikoksinaan. Toinen syy tälle rajaukselle on, että tutkimuksessa on tarkoitus jättää kaikkein vähäisimmät teot analyysin ulkopuolelle, jotta tutkimus voidaan rajata kaikkein moitittavampiin tekoihin.

Sinänsä luonnonvaroihin liittyvät rikokset ovat kansainvälisesti hyvin merkittäviä ympäristör rikoksia.¹⁵ Niiden liityntä Suomeen on kuitenkin heikko,¹⁶ minkä vuoksi ne jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Metsästysrikoksia ei käsitellä tässä tutkimuksessa, koska niitä tehdään harvemmin elinkeinotoiminnassa, vaan niissä kyseessä on tyypillisesti lievästi rangaistava yksityishenkilön rikos, jossa ainoastaan yksittäistapauksissa on kysymys harmaasta taloudesta.¹⁷ Kalastusrikosten ja -rikkomusten edustavuutta ei saada taloudellisen rikollisuuden osalta, koska nimenomaan taloudelliseen toimintaan liittyviä tekoja siirrettiin vuonna 2014 hallinnolliseen menettelyyn rikoslaita, koska taloudellisen toiminnan osalta hallinnollinen menettely nähtiin perustellumpana ja tehokkaampana keinona.¹⁸ Sinänsä kalastusrikokset ovat globaalisti merkittäviä ympäristör rikoksia, kuten myös metsästys- ja metsärikokset, mutta Suomessa merkittäviä uhkia aiheutuu lähinnä jätteisiin liittyvästä rikollisuudesta sekä luonnonvaraisiin eläimiin liittyvästä rikollisuudesta, kuten eläinten salakuljetuksesta tai linnunmunien keräämisestä.¹⁹

¹³ Suomen kansallinen ympäristör rikosseurantaryhmä: Ympäristör rikoskatsaus 2020. (Suomen kansallinen ympäristör rikosseurantaryhmä 2020), s. 11–13.

¹⁴ HE 94/1993 vp, s. 181–182.

¹⁵ van Uhm, Daan P. – Nijman, Rick C. C.: The Convergence of Environmental Crime with Other Serious Crimes: Subtypes Within the Environmental Crime Continuum. *European Journal of Criminology* 2020 (van Uhm – Nijman 2020).

¹⁶ Suomen kansallinen ympäristör rikosseurantaryhmä 2020, s. 11–13.

¹⁷ HE 221/2010 vp laeiksi rikoslain 48 a luvun, pakkokeinolain ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta, s. 4.

¹⁸ HE 107/2014 vp laiksi yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 67.

¹⁹ Suomen kansallinen ympäristör rikosseurantaryhmä 2020, s. 11–13.

Taulukko 1. Ympäristö- ja luonnonvararikosten määrät vuosina 2013–2020.

Rikos	Tapausmäärä
Kalastusrikkomus	58
Kalastusrikos	12
Laittoman saaliin kätkeminen	2
Luonnonsuojelurikkomus	28
Luonnonsuojelurikos	92
Merenkulun ympäristönsuojelurikkomus	1
Metsästysrikkomus	177
Metsästysrikos	420
Rakennussuojelurikkomus	1
Rakennussuojelurikos	14
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen	6
Törkeä metsästysrikos	48
Törkeä ympäristön turmeleminen	41
Ympäristön turmeleminen	486
Ympäristön turmelemisen yritys	1
Ympäristörikkomus	59
Yhteensä	1446

Tutkimuksen luku kaksi sisältää lainopillisen osion ympäristörikoksista sekä kirjallisuuskatsauksen ympäristörikoksia koskevaan kriminaalipoliittiseen kirjallisuuteen. Luku kolme sisältää tuomioista tehdyn analyysin. Luku neljä sisältää keskustelun ja johtopäätökset.

2 Ympäristörikollisuus taloudellisena rikollisuutena

Talousrikokselle ei ole yksiselitteisesti hyväksyttyä määritelmää kansainvälisesti²⁰ tai Suomessa²¹. Määritelmänä on käytetty toisaalta kaikkeen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää toimintaa, tai tiettyjen rikoslain lukujen mukaisia rikoksia.²² Ympäristörikoksilla on selkeitä liityntöjä talousrikoksiin erityisesti hyödyn tavoittelun sekä suojan kohteen osalta.²³ Talousrikosten ydinosasta puhuttaessa puhutaan usein sellaisista rikoksista, joita tehdään pääasiassa ansaintatarkoituksessa ja suoranaista rahallista hyötyä tavoitellen, kuten rikoslain verorikokset,

²⁰ Delem, Mathieu: Economic Crisis and Crime. Emerald 2011 s. 61.

²¹ Pirjatanniemi, Elina: Ympäristörikokset talouden rikoksina, teoksessa Ari-Matti Nuutila ja Elina Pirjatanniemi (toim.) Rikos, rangaistus ja prosessi. Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2005 (Pirjatanniemi 2005).

²² Määttä, Kalle – Hirvonen, Markku: Viranomaisten tietojenvaihtosäännösten kehitys harmaan talouden torjunnassa. Edilex, 18/2018 (Määttä – Hirvonen 2018) s. 249–250.

²³ Pirjatanniemi 2005 s. 262–265.

elinkeinorikokset, velallisen rikokset ja arvopaperimarkkinarikokset.²⁴ Yksi jaottelu on myös, tehdäänkö rikokset laillisen toiminnan yhteydessä vai kokonaan laittomassa toiminnassa.²⁵ Ympäristörikokset on joissain tutkimuksissa jätetty kokonaan talousrikosten ydinryhmän ulkopuolelle.²⁶ Toisissa yhteyksissä niiden taas on argumentoitu olevan osa talousrikoksia, jotka tulisi muutoinkin ymmärtää laajasti.²⁷ Tässä tutkimuksessa ympäristörikoksia ei tarkastella talousrikoksina kategorisesti rikosnimikkeen tai tekotavan perusteella, vaan teon vaikuttamien perusteella. Käytän siis termiä ”talousrikos” sellaisista rikoksista, joissa tavoiteltiin taloudellista hyötyä.

Ympäristörikosoikeudella suojataan yhteisöllisiä oikeushyviä eli puhdasta ympäristöä, luonnon monimuotoisuutta, rakennettua ympäristöä ja luonnon itseisarvoa itsessään.²⁸ Ympäristörikossääntelyssä lainsäätäjän ongelmat ovat samanlaisia kuin aineellisessa ympäristöoikeudessa eli sääntelyllä joudutaan tasapainottelemaan useiden intressien välillä, erityisesti ympäristöarvojen ja elinkeinoelämän intressien välillä.²⁹ Ympäristörikossääntely on pisimmälle menevä jatke *command-and-control*-tyyppisessä ympäristösääntelyssä.³⁰ Merkittävä osa ympäristörikoksista voidaan johtaa luonnonvarojen rajallisuuteen ja niiden käyttöön perustuvan talouden tarpeisiin.³¹ Ympäristörikossääntelyn yhtenä ongelmana on, että sen ei kaikissa empiirisissä vertailuissa ole todettu vähentävän ympäristövahinkojen määrää ja sen tehoa voidaan siksi kyseenalaistaa.³²

Ympäristösääntely ja sitä kautta myös ympäristörikossääntely ovat voimakkaiden intressien kohteena ja siten onkin riskinä, että aineellinen ympäristösääntely kehittyä yleisen edun sijasta tiettyjen elinkeinoelämän toimijoiden intressien suuntaan. Joissain muissa maissa on todettu, että vallassa olevan hallituksen teollisuusmyönteisyys ei sinänsä joidenkin tutkimusten mukaan vaikuta ympäristörikosten määrään, mutta se vaikuttaa todennäköisyyteen, että niitä tutkitaan tai niitä ylipäätään ilmoitetaan.³³ Toisaalta on myös esitetty arvioita siitä, että

²⁴ Paukku, Eelis: Tilintarkastaja ja taloudellinen rikollisuus tarkastuskohteessa. *Liikejuridiikka* 3/2021 (Paukku 2021) s. 25–52, 29.

²⁵ Pirjatanniemi 2005 s. 262–263.

²⁶ Määttä – Hirvonen 2018, Paukku 2021.

²⁷ Pirjatanniemi 2005 s. 262–270.

²⁸ Nuotio, Kimmo: luku II 35. RL 48: Ympäristörikokset, teoksessa Ilkka Rautio – Tuomas Ojala – Ari-Matti Nuutila – Kimmo Nuotio – Sakari Melander – Martti Majanen – Tapio Lappi-Seppälä – Pekka Koskinen – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius (toim.), *Rikosoikeus*. Sanoma Pro 2004, päivittyvä teos, kirjoittaja päivittänyt viitatus tekstin 9.12.2021.

²⁹ Tolvanen, Matti: Ympäristörikokset, teoksessa Dan Frände – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg *Keskeiset rikokset*. Neljäs, uudistettu ja laajennettu laitos. Edita Publishing Oy 2018 (Tolvanen 2018), s. 1084–1085.

³⁰ Simpson, Sally S. – Gibbs, Carole – Rorie, Melissa – Slocum, Lee Ann – Cohen, Mark A. – Vandenberg, Michael: An empirical assessment of corporate environmental crime-control strategies. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 2013.

³¹ Stretesky, Paul – Long, Michael – Lynch, Michael: *The Treadmill of Crime: Political Economy and Green Criminology*. Routledge 2014 (Stretesky – Long – Lynch 2014), s. 27–30.

³² Lynch – Stretesky – Long 2019.

³³ Almer, Christian – Goeschl, Timo: *Environmental Crime and Punishment: Empirical Evidence from the German Penal Code*. *Land Economics* 86(4) 2010 (Almer – Goeschl 2010).

ympäristörikostuomioiden määrä heijastelisi yhteiskunnan suhtautumista ympäristöasioihin.³⁴ Ympäristörikoksilla on joka tapauksessa yleisempiä yhteiskunnallisia liityntäkohtia.

Ympäristörikossääntelyn olemassaoloa on ylipäättään perusteltu sillä, että ilman lainsäädännöstä johtuvia rajoitteita jatkuvaan kasvuun pohjautuva talous tuhoaisi ympäristön elinkelvottomaksi.³⁵ Ympäristörikosoikeus saa sisältönsä aineellisesta ympäristöoikeudesta, jota ilman ympäristörikosoikeuden sääntely jäisi tyhjäksi.³⁶ Ympäristörikosoikeus myös kehittyi samaa tahtia kuin tietämyksemme ympäristöstä kasvaa, koska tällöin tyypillisesti kielletään uusia ja uusia haitallisia toimintatapoja.³⁷ Viittaukset aineelliseen ympäristöoikeuteen aiheuttavat lainsäädäntötekniisiä haasteita, koska samassa rikossäännöksessä viitataan moneen lakiin ja viittaukset ovat hyvinkin vaikeaselkoisia, mikä aiheuttaa ongelmia blankorangaistusäännöksiä koskevien edellytysten vuoksi.³⁸

Ympäristörikokset ovat monissa valtioissa merkittävä ilmiö, jonka aiheuttamat vahingot voivat pahimmillaan olla jopa kymmeniä prosentteja bruttokansantuotteesta.³⁹ Yleensä merkittävintä roolia ympäristörikoksissa on annettu luonnonvarojen käytölle,⁴⁰ joihin liittyvät teot käsitellään Suomessa luonnonvararikoksina.⁴¹ Poikkeuksena tähän on tosin ympäristön turmelemisen teko, jossa otetaan maa-aineksia maa-aineslain (555/1981) vastaisesti. Kaikista analysoiduista ympäristörikoksista 5 % oli maa-aineslain rikkomiseen liittyviä ympäristön turmelemisia tai sen törkeitä tekemuotoja, ja kyseinen rikos oli tyypillinen ansiotarkoituksessa tehty ympäristörikos. Toinen merkittävä ympäristörikosten tyyppiryhmä on aineiden päästäminen ympäristöön eli saastuttaminen.⁴² Suomessa tämä katetaan tyypillisesti ympäristön turmelemisella, tarkemmin tunnusmerkistöllä ”saattaa, päästää tai jättää ympäristöön...”.

Ympäristörikossääntely ja ympäristörikollisuus ovat eurooppalaistuneet Suomen EU-jäsenyyden aikana, mikä näkyy erityisesti jätteiden salakuljetukseen liittyvänä rikollisuutena. Suomeen on rantautunut Keski-Euroopasta järjestäytyneen ja kansainvälisen rikollisuuden tekemiä suunnitelmallisia ja taloudelliseen hyötyyn tähtääviä ympäristörikoksia.⁴³ Erilaisten luonnonvararikosten tekeminen osana järjestäytyntä rikollisuutta onkin globaalisti merkittävä trendi,⁴⁴ mutta Suomessa näiden rikosten uhka on toistaiseksi ollut vähäisempää.⁴⁵ Organisoituja ympäristörikoksia tehdään globaalisti myös sinänsä laillisen yritystoiminnan ulkopuolella, ja useisiin ympäristörikoksiin liittyy monimutkaisia rikollisorganisaatioita ja

³⁴ Lynch – Stretesky – Long 2019.

³⁵ Stretesky – Long – Lynch 2014, s. 145–146.

³⁶ Tolvanen 2018, s. 1084–1085.

³⁷ White, Rob: Transnational Environmental Crime: Toward an Eco-global Criminology. Willan 2018, s. 35.

³⁸ HE 55/2015 vp, s. 8–9.

³⁹ Hubanova, Tamara – Yara, Olena – Deineha, Maryna: Socio-economic and legal aspects of environmental crime in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies* 3(5) 2017 (Hubanova – Yara – Deineha 2017), s. 276–280.

⁴⁰ Stretesky – Long – Lynch 2014, s. 39–40.

⁴¹ HE 203/2001 vp luonnonvararikoksia koskevien säännösten uudistamisesta s. 4.

⁴² Stretesky – Long – Lynch 2014, s. 67–69.

⁴³ Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2021, s. 10–11.

⁴⁴ van Uhm – Nijman 2020.

⁴⁵ Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2020, s. 11–13.

hallintojärjestelmiä.⁴⁶ Luvussa 3 tarkemmin läpikäytävällä tavalla tällainen rikollisuus on näkynyt Suomessa jätteiden salakuljetuksessa, jossa ongelmajätettä on pyritty ansiotarkoituksessa salakuljettamaan pois Suomesta. Muissa maissa on tehty pitkän aikavälin seurannoissa havaintoja, joiden perusteella ympäristörikoksissa samat tekijät tekevät suuren osan rikoksista ja toistavat rikoksia suurella todennäköisyydellä.⁴⁷

Ympäristörikossääntelyllä sekä muullakin ympäristönormien valvonnalla voidaan saada aikaan merkittäviä parannuksia ympäristön tilassa.⁴⁸ Ympäristörikosten sanktioita ja ympäristörikoksia ylipäätään lähestytään usein rationaalisen saastuttajan teorian näkökulmasta, jonka mukaan yritykset saastuttavat vastoin lakia, jos ne arvioivat saastuttamisen hyödyn olevan haittojen odotusarvoa suurempi.⁴⁹ Ympäristörikosten taloudellisten motiivien vuoksi rikosoikeusjärjestelmässä keskeinen työkalu varsinaisten rangaistusten lisäksi on rikoshyödyn menettäminen, koska tällöin rikos tehdään kannattamattomaksi.⁵⁰ Lainsäätäjän näkökulmasta rikoshyödyn menettämisen tyypillisuus kuvaa ympäristörikoksen luonnetta talousrikoksena.⁵¹

Taloustieteellinen näkökulma sanktioihin onkin pitkään ollut se, ettei seurauksen kannalta ole väliä, ovatko seuraamukset vahingonkorvaus- vai rangaistusluonteisia, kunhan rikoksella ei saada taloudellista hyötyä.⁵² Ympäristörikosten seuraamukset jaotellaankin tyypillisesti kansainvälisessä kirjallisuudessa rikos- ja siviilipuolen seuraamuksiin.⁵³ Suomessa käytössä oleva hallinnollinen lähtökohta ei tosin asetu luontevasti tähän jaotteluun. Toisaalta myös tätä hallinnolliset seuraamukset sivuuttavaa jaottelua soveltavissa maissa on havaittu, että rikosprosessissa tyypillinen seuraus, ja usein myös sakkorangaistusta kovempi seuraus, on ollut toimiluvan peruuttaminen.⁵⁴ Sakkorangaistuksen tehokkuutta ympäristörikoksissa on ylipäätään kritisoitu ja se on joillain muilla lainkäyttöalueilla tehdyissä empiirisissä tutkimuksissa havaittu suhteellisen tehottomaksi keinoksi ympäristörikollisuuden vähentämiseksi.⁵⁵ Tämä on ongelmallinen havainto kotimaisen rangaistusteoreettisen lähtökohdan kanssa, joka perustuu kyllä niin sanotulle yleisestäävyydelle, mutta jossa on vahvoja erityisestäävyyden piirteitä, kuten ehdollisen vankeusrangaistuksen kaltaisia varoittavia seuraamuksia.⁵⁶ Suomi onkin yhä maltillisen kriminaalipolitiikan edustaja, jossa kriminaalipolitiikalla on yhteys sosiaalipolitiikkaan ja jossa huomioidaan perus- ja ihmisoikeuksien vaatimukset.⁵⁷ Rikoksen

⁴⁶ van Uhm – Nijman 2020.

⁴⁷ Lynch, Michael J.: County-Level Environmental Crime Enforcement: A Case Study of Environmental/Green Crimes in Fulton County, Georgia, 1998–2014. *Deviant Behavior* 40(9) 2019 (Lynch 2019).

⁴⁸ White 2018, s. 129.

⁴⁹ Emery, Anthony – Watson, Michael: Organizations and Environmental Crime: Legal and Economic Perspectives. *Managerial Auditing Journal* 19(6) 2004 (Emery – Watson 2004).

⁵⁰ Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2021, s. 10.

⁵¹ HE 55/2015 vp, s. 9.

⁵² Cohen, Mark A.: Environmental Crime and Punishment: Legal/Economic Theory and Empirical Evidence on Enforcement of Federal Environmental Statutes. *The Journal of Criminal Law & Criminology* 82(4) 1992 (Cohen 1992).

⁵³ White 2018, s. 131.

⁵⁴ Lynch 2019.

⁵⁵ Almer – Goeschl 2010.

⁵⁶ Tolvanen, Matti: Rangaistusteoriasta – mitä ne ovat ja mihin niitä tarvitaan? *Oikeus* 3/2009, s. 358–379.

⁵⁷ Elinä Pirjatanniemi: Haastavatko ihmisoikeudet Suomen kriminaalipolitiikan. *Oikeus* 2/2011, s. 154–

yleisestäävyys koostuu kahdesta keskeisestä elementistä: kiinnijäämisen todennäköisyydestä ja kiinnijäämisen seurauksista.⁵⁸

Tämän taloudellisen ajattelun perusteella ympäristörikosten rangaistuskäytäntöä on kehitetty niin, että kannustimet suunnitelmalliseen ja taloudelliseen hyötyyn tähtäävään rikollisuuteen vähensivät.⁵⁹ Tyypillinen ympäristörikosten motiivi onkin välttyä kustannuksilta, jotka aiheutuisivat velvoitteiden asianmukaisesta hoitamisesta.⁶⁰ Varsinaiseen ympäristön turmelemiseen liittyvien rahatuottojen hankkiminen on esitetty harvinaisempaan motiivina.⁶¹ Toisaalta kuten luvussa 3 osoitan, useiden ympäristörikollisten motiivina on suoranaisten ansainta laittomalla toiminnalla, verrattuna sinänsä kustannusten välttämiseen laillisessa liiketoiminnassa. Luonnonvarojen niukkuus luo myös mahdollisuuksia uudentaloisille ympäristö- ja luonnonvararikoksille.⁶² Rikoshyödyn arviointi on vaativa tehtävä ja keskeinen kysymys oikeudenkäynneissä.⁶³ Taloudellisen hyödyn merkittävyyden vuoksi ympäristörikoslainsäädäntöä kehitettäessä on myös samalla kehitetty vahingonkorvaukseen ja ennallistamiseen liittyviä säännöksiä, jotta rikoksella saatava mahdollinen taloudellinen hyöty vähensivät.⁶⁴ Taloudellisen hyödyn tavoittelu on huomioitu myös siinä, että ympäristörikokset arvioidaan sitä moitittavammaksi, mitä suurempaa hyötyä teolla tavoitellaan.⁶⁵

Ympäristörikosten osalta rangaistuksia voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, että rikosoikeudelliset sanktiot osoittavat teon moitittavuutta ja siksi siviilioikeudelliset sanktiot eivät ole riittäviä, vaikka ne tekisivät teon taloudellisesti kannattamattomaksi.⁶⁶ Teon moitittavuus ja sitä myötä ympäristösääntelyn legitimitetti ovatkin syitä siihen, miksi merkittävä osa toimijoista noudattaa ympäristösääntelyä, vaikka niille voisi olla kiinnijäämisriskin mataluus ja seuraukset huomioon ottaen taloudellisesti rationaalisempaa rikkoa sääntelyä.⁶⁷ Oikeudenkäynti ja siitä johtuva negatiivinen julkisuus ovatkin merkittäviä tekijöitä, jotka vähentävät ympäristörikoksia.⁶⁸ Tämän Julkisuuden puuttumisen vuoksi hallinnollisen menettelyn tehokkuus laskee, vaikka taloudelliset sanktiot voivatkin olla suuria. Vaikka taloudelliset sanktiot tekisivätkin teon kannattamattomaksi, merkitystä on myös sillä, rajoittaako lainsäädäntö rikoksentehtäjän mahdollisuutta uusien rikosten.⁶⁹

Ympäristörikokset eivät ole sellaisia rikoksia, että niistä olisi Suomessa tyypillisesti määrätty liiketoimintakielto, vaikkakin se on lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä todettu mahdolliseksi, jos rikos tehdään liiketoiminnan yhteydessä.⁷⁰ Kuten luvusta 3 käy tarkemmin

⁵⁸ *Jussi Tapani – Matti Tolvanen*, Syyteneuvottelun ongelmia. Defensor Legis N:o 2/2015 (*Tapani – Tolvanen* 2015), s. 229–247, 236.

⁵⁹ HE 55/2015 vp, s. 12.

⁶⁰ *Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä* 2020, s. 9.

⁶¹ *Nissinen, Matti*: Ympäristörikoksista käytännössä. Defensor Legis N:o 4/2003 (*Nissinen* 2003), s. 620–639.

⁶² *van Uhm – Nijman* 2020.

⁶³ *Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä* 2021, s. 10.

⁶⁴ HE 94/1993 vp, s. 181.

⁶⁵ HE 55/2015 vp, s. 18.

⁶⁶ *Cohen* 1992.

⁶⁷ *Emery – Watson* 2004.

⁶⁸ *Almer – Goeschl* 2010.

⁶⁹ *Hubanova – Yara – Deineha* 2017, s. 276–280.

⁷⁰ *Määttä, Kalle*: Liiketoimintakielto pähkinänkuoressa. Edilex 11/2021, s. 27–29.

ilmi, myöskään vapausrangaistusten määrääminen ympäristörikoksista ei ole yleistä, minkä lisäksi suurin osa vankeusrangaistuksista tuomittiin ehdollisena. Eniten ympäristörikoksia vähentävä tekijä onkin joidenkin tutkimusten perusteella vankeusrangaistuksen todennäköisyys.⁷¹ Ympäristörikoksessa täytyy myös tiedostaa se, että kyseessä ei aina ole uhriton rikos, vaan monet ympäristörikokset aiheuttavat aineellista haittaa ja oikeudenloukkauksen kokemuksia lähialueiden ihmisille.⁷² Ympäristörikosten uhrien tunnistaminen on ollut joissain valtioissa haastavaa, koska ympäristörikosta on pidetty jonkinlaisena rikoksena julkista valtaa kohtaan.⁷³

Ympäristörikosten ennaltaehkäisyssä onkin katsottu, että riittävän kova ja ennakoitavissa oleva sanktiojärjestelmä ovat edellytyksiä tehokkaalle ennaltaehkäisylle.⁷⁴ Seuraamuksen ennakoitavuus toimii ympäristörikoksissa ehkäisevänä tekijänä toisin kuin monissa muissa rikostyypeissä,⁷⁵ mikä kertoo monella tavalla ympäristörikosten luonteesta harkittuna talousrikoksena. Rangaistuksen vaikutuksen käsittely Suomessa vaatisi kuitenkin runsaasti empiirisiä havaintoja ja tutkimusta,⁷⁶ jota ei voida tämän tutkimuksen piirissä toteuttaa. Rangaistuksen preventiotehon on erityisen monimutkainen kokonaisuus, johon ei voida tällaisella tutkimuksella vastata. Sen sijaan on mahdollista tarkastella teon vaikutusta rangaistukseen ja mahdollisesti tämän soveltumista eri preventioteorioiden lähtökohtiin.

Kansainvälisesti oikeusjärjestelmillä on ollut jossain määrin haasteita muodostaa riittäviä seuraamuksia ympäristörikoksiin, ottaen huomion miten ymmärryksemme niiden aiheuttamasta haitasta on kehittynyt.⁷⁷ Jopa sellaisissa oikeuskulttuureissa, joissa rangaistukset ovat tyypillisesti suomalaista ankarampia, ympäristörikosten rangaistukset eivät merkittävästi eroa Suomessa annetuista, jolloin niitä voidaan ainakin tässä toisessa oikeuskulttuurissa kritisoida lievästä suhtautumisesta.⁷⁸ Ympäristörikoksissa ongelmana on myös ollut joissain valtioissa se, että valvova viranomainen on ollut pidättyväinen rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöön, mikä taas on lisännyt kannustimia ympäristörikosten tekemiseen.⁷⁹ Kansallisessa lainsäädännössä ympäristörikoksia onkin perusteltu rikosoikeusjärjestelmän sisäisellä oikeasuhtaisuudella: ympäristön pilaamista pidetään niin moitittavana, että sille on haluttu asettaa riittävän ankaria seuraamuksia suhteessa yhtä moitittaviin tekoihin.⁸⁰ Tämän vuoksi esimerkiksi törkeän ympäristön turmelemisen kvalifointiperusteet ilmensivät pitkään lähinnä teon tahallisuutta ja vahingon mittaluokkaa, eivät sinänsä teolla tavoiteltua hyötyä.⁸¹ Ym-

⁷¹ Almer – Goeschl 2010.

⁷² Ogundipe, Emmanuel A. – Gunderson, Ryan: Lay Victims' Conceptions of Environmental Crime and Environmental Injustice: The Case of the Chem-Dyne Superfund Site. *Social Justice Research* 33(4) 2020, s. 454.

⁷³ Jarrell, Melissa L. – Ozymy, Joshua: Real Crime, Real Victims: Environmental Crime Victims and the Crime Victims' Rights Act (CVRA). *Crime, Law, and Social Change* 58(4) 2012.

⁷⁴ White 2018, s. 130.

⁷⁵ Paukku, Eelis: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate kriminaalipolitiikan tavoitteiden näkökulmasta. *Edilex* 20/2021, s. 9–10, *Tapani – Tolvanen* 2015 s. 236.

⁷⁶ *Tapani – Tolvanen* 2015 s. 237.

⁷⁷ White 2018, s. 123.

⁷⁸ Lynch 2019 sekä Lynch – Stretesky – Long 2019.

⁷⁹ Emery – Watson 2004.

⁸⁰ HE 94/1993 vp, s. 178–179.

⁸¹ HE 55/2015 vp, s. 9.

päristörikossääntelyn ottaminen rikoslakiin ilmentää myös sitä, että ympäristö on itsenäinen suojeltava oikeushyvä ja sen loukkaaminen on siksi moitittavaa.⁸² Toisaalta tämä oikeushyvä on lähinnä yhteiskunnan näkökulma, rikosentekijän näkökulmasta rikoksen motiivi on taloudellinen, ei niinkään tämän oikeushyvän itsenäinen loukkaaminen.⁸³

Oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty kannanottoja, joiden perusteella ympäristölle aiheutetun vahingon tulisi painaa moitittavuusarvioinnissa enemmän kuin teolla tavoitellun taloudellisen hyödyn.⁸⁴ Myös lainsäädännössä ympäristörikosten ankaroittamista on joissain tapauksissa perusteltu nimenomaan teon luonnolle aiheuttamalla vahingolla.⁸⁵ Tätä voidaan pitää perusteltuna silloin, jos rikosoikeudellinen sanktio ajatellaan teolla aiheutetun vahingon tai teon moitittavuuden kautta. Talousrikosten ennaltaehkäisyä kautta ajateltaessa kuitenkin teolla tavoitellun hyödyn ja kiinnijäämisriskin tulisi painaa rangaistavuusarvioinnissa niin, että ympäristörikos ei kannattaisi. Tämä näkökulma huomioitiin lainvalmistelussa jo otettaessa ympäristörikoksia rikoslakiin, jolloin rikossäännösten ennaltaehkäisevyyden edellytyksenä pidettiin riittävän ankaria rangaistussäännöksiä.⁸⁶

Ympäristörikoksen tyyppillisenä tekijänä on ainakin aiemmin ollut tyyppillisesti yksityishenkilö tai pieni yhtiö.⁸⁷ Ympäristörikoksen tyyppillinen tekijä vaihtelee maittain; joissain maissa tekijä on yleensä yksityishenkilö, toisissa taas yritys.⁸⁸ Tuomioistuinaineiston perusteella tämä pitää paikkansa, tästä tarkemmin luvussa 3. Ympäristörikoksissa onkin usein käsillä tilanne, jossa rikoksen hyöty kanavoituu yritykselle, jolloin yksityishenkilölle asetettu rikosoikeudellinen seuraamus on riittämätön estämään rikoksia.⁸⁹ Lainsäädännössä onkin huomioitu rikoslain kokonaisuudistuksesta lähtien erilaisten vastuun kanavointisäännösten tarve, joilla sanktio saadaan ohjattua sille taholle, joka hyötyy rikoksesta.⁹⁰

Ympäristörikosten osalta ongelmallisena voidaan pitää sitä, että kiinnijäämisriski on alhainen.⁹¹ Ongelma ei kosketa ainoastaan Suomea, vaan myös muissa valtioissa kiinnijäämisriskin arvioidaan olevan melko matala.⁹² Ympäristörikoksia tekevät tahot pystyvät joissain tapauksissa arvioimaan kiinnijäämisriskiään ja ympäristörikoksia tehdään enemmän silloin, kun kiinnijäämisriski on pysyvästi tai tilapäisesti pienempi.⁹³ Toisaalta toimijat yliarvioivat usein kiinnijäämisriskiä ja yliarvioivat siksi myös seurauksien odotusarvoa.⁹⁴ Pienikin kiinnijäämisriski voi aiheuttaa merkittäviä muutoksia taloudellisten toimijoiden riskinotto-

⁸² HE 94/1993 vp, s. 179–180.

⁸³ HE 55/2015 vp, s. 18.

⁸⁴ *Leppänen* 2008, s. 429–444.

⁸⁵ HE 55/2015 vp, s. 11.

⁸⁶ HE 94/1993 vp, s. 179.

⁸⁷ *Nissinen* 2003, s. 620–639.

⁸⁸ *Lynch – Stretesky – Long* 2019.

⁸⁹ *Kuusiniemi* 2001, s. 9.

⁹⁰ HE 94/1993 vp, s. 179.

⁹¹ *Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä* 2021, s. 10–11.

⁹² *Lynch – Stretesky – Long* 2019.

⁹³ *Vollaard, Ben*: Temporal Displacement of Environmental Crime: Evidence from Marine Oil Pollution. *Journal of Environmental Economics and Management*, 82, 2017 (*Vollaard* 2017).

⁹⁴ *Hjalmarsson, Randi*: Crime and expected punishment: changes in perceptions at the age of criminal majority. *American law and economics review* 11(1) 2009.

halukkuuteen.⁹⁵ Ympäristösääntely ei ylipäätään vaikuttaisi toimivan, ellei valvova taho ole valmis käyttämään kovia sanktioita ja valvo ympäristösääntelyn noudattamista systemaattisesti.⁹⁶ Suomessa ympäristöohjaus on järjestetty hallinnollisen menettelyn varaan, minkä vuoksi rikosoikeudellinen valvonta ei ole ensisijainen keino ympäristöohjauksessa.⁹⁷ Suomessa on ylipäätään ollut trendinä siirtää moitittavia tekoja rikosoikeudellisesta menettelystä hallinnolliseen menettelyyn toimialaosaamisen lisäämiseksi, menettelyn tehostamiseksi ja kustannussäästöjen saavuttamiseksi. Tämän vuoksi onkin esitetty, että ympäristörikosten sanktioiden tulisi olla kovia, jotta ne kompensoisivat matalaa kiinnijäämisriskiä.⁹⁸ Koska kiinnijäämisriski on alhainen, tulisi seuraamusten olla suhteellisen kovia, jotta ympäristörikos ei odotusarvoisesti kannattaisi. Ankarammat seuraamukset mahdollistavat myös tehokkaampien pakkokeinojen käyttämisen rikostutkinnassa, minkä on arvioitu vähentävän jonkin verran riskiä taloudellisesta rikollisuudesta.⁹⁹

3 Tuomioanalyysi

Tutkimuksen empiiristä osiota varten tilattiin ne tuomiot vuosilta 2013–2020, jotka koskivat ympäristön turmelemista, sen törkeää tekemistä tai luonnonsuojelurikosta. Yhteensä Oikeusrekisterikeskuksen mukaan lukujen 48 ja 48 a mukaan annettuja tuomioita oli yhteensä 1446 kappaletta, jotka jakautuivat taulukossa 1 kuvatulla tavalla. Tuomioista tilattiin yhteensä 619 tuomiota, jotka käsittelivät tähän tutkimukseen rajattuja rikoksia. Tuomiot jakaantuivat tuomioistuimittain seuraavasti:

⁹⁵ Vollaard 2017.

⁹⁶ White 2018, s. 129.

⁹⁷ Kuusiniemi, Kari – Vihervuori, Pekka – Ekroos, Ari – Kumpula, Anne: Ympäristöoikeus. WSOYpro, 2005 luku I.2. Ympäristönkäytön ohjauskeinot.

⁹⁸ Cohen 1992.

⁹⁹ HE 55/2015 vp s. 12, 15.

Taulukko 2. Tuomiot tuomioistuimittain

Tuomioistuin	Luonnonsuojelurikos	Törkeä ympäristön turmeleminen	Ympäristön turmeleminen
Helsingin kärjäoikeus	0	2	36
Kanta-Hämeen kärjäoikeus	1	1	5
Pohjois-Karjalan kärjäoikeus	2	2	7
Keski-Suomen kärjäoikeus	2	1	8
Kainuun kärjäoikeus	2	1	6
Kymenlaakson kärjäoikeus	3	2	14
Pohjois-Savon kärjäoikeus	3	0	9
Päijät-Hämeen kärjäoikeus	1	2	7
Lapin kärjäoikeus	4	2	13
Etelä-Karjalan kärjäoikeus	0	0	8
Etelä-Savon kärjäoikeus	5	1	19
Oulun kärjäoikeus	12	0	28
Satakunnan kärjäoikeus	6	1	18
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus	9	3	60
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus	8	5	22
Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus	3	0	34
Pirkanmaan kärjäoikeus	6	3	37
Varsinais-Suomen kärjäoikeus	3	0	36
Pohjanmaan kärjäoikeus	5	1	14
Ålands tingsrätt	1	0	0
Rovaniemen hovioikeus	2	2	9
Vaasan hovioikeus	3	1	18
Turun hovioikeus	4	3	33
Itä-Suomen hovioikeus	3	3	23
Helsingin hovioikeus	4	5	22
Korkein oikeus	0	3	0

Tuomioistuinten keskimääräisissä rangaistuskissa oli huomattavia eroja. Toki pieni otosmäärä aiheuttaa hajontaa, mutta tiettyjä eroja oli silti havaittavissa. Esimerkiksi Pohjois-Savossa annettiin huomattavasti kovempia sakkorangaistuksia kuin muissa tuomioistuimissa. Myös vankeustuomioissa oli huomattavia eroja eri tuomioistuinten välillä. Osassa tuomioistuimissa vankeusrangaistusta käytettäessä vankeustuomiota annettiin huomattavasti vähäisemmistä teoista, mutta myös pienempiä määriä. Joissain tuomioistuimissa taas suhteellisen tuntuva vankeusrangaistus oli ainoa käytetty vankeuslaji. Myös sakkojen määrät vaihtelivat voimakkaasti tuomioistuimittain.

Taulukko 3. Rangaistukset tuomioistuimittain

Tuomioistuin	Sakko keskimäärin (päiväsakkoa)	Kappaletta	Vankeus keskimäärin (päivää)	Kappaletta
Helsingin käräjäoikeus	55	10	120	3
Kanta-Hämeen käräjäoikeus	35	3	90	1
Pohjois-Karjalan käräjäoikeus	42	5	0	0
Keski-Suomen käräjäoikeus	50	3	300	1
Kainuun käräjäoikeus	65	2	60	1
Kymenlaakson käräjäoikeus	54,375	8	104	5
Pohjois-Savon käräjäoikeus	63,33	6	120	1
Päijät-Hämeen käräjäoikeus	138,75	4	407,5	2
Lapin käräjäoikeus	48,88	9	227,5	2
Etelä-Karjalan käräjäoikeus	46,25	4	60	1
Etelä-Savon käräjäoikeus	50	8	55	2
Oulun käräjäoikeus	54	20	96,66	3
Satakunnan käräjäoikeus	41,875	8	0	0
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus	53,5	30	97,5	12
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus	34,33	12	217	5
Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus	40,84210526	19	140	3
Pirkanmaan käräjäoikeus	50,29411765	17	182,14	7
Varsinais-Suomen käräjäoikeus	57,69	13	76,66	3
Pohjanmaan käräjäoikeus	47,14	7	77,5	4
Ålands tingsrätt	45	2	0	0
Rovaniemen hovioikeus	78,33	3	112,5	4
Vaasan hovioikeus	56,66	6	90	2
Turun hovioikeus	50,5	10	70	3
Itä-Suomen hovioikeus	80	1	0	0
Helsingin hovioikeus	53,125	8	102,5	4
Keskimäärin	52,10		129,28	

Tutkimuksen keskeinen sisältö oli luokitella ympäristör rikosten tekemiseen johtanut syy. Motiivilla tarkoitetaan sitä, mitä tekijä on pyrkinyt teollaan saavuttamaan, mikä on pidemmälle menevä käsite kuin teon välittömät seuraukset.¹⁰⁰ Suomalaisessa syyksiluettavuusjärjestelmässä keskeisenä osana on kuitenkin myös tuottamus, yleensä tosin vain törkeänä.¹⁰¹ Myös ympäristör rikokset ovat rangaistavia huolimattomuudesta tehtynä, ja niiden osalta

¹⁰⁰ *Tibamanya mwene Mushanga*: Crime and Deviance: An Introduction to Criminology. Revised edition. Nairobi, Kenya: LawAfrica, 2011 s. 278.

¹⁰¹ *Juho Rankinen*: Törkeä tuottamus osana suomalaista syyksiluettavuuden järjestelmää – lainsäädäntöhistoriallinen tutkimus. Oikeustiede–Jurisprudentia 2007 s. 427–510.

rangaistavuuskynnys on pyritty asettamaan muita rikoksia alemmaksi lisäämällä rikoslakiin säännös tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta.¹⁰² Tämän vuoksi ensimmäinen kriteeri luokittelussa on, oliko tekijän tarkoituksena aiheuttaa tapahtumaketjua, vai aiheutuiko tapahtumaketju ilman tekijän tarkoitusta. Ensimmäinen kattaa myös ne tilanteet, joissa tekijä lisäsi tapahtumaketjun aiheutumisen todennäköisyyttä pyrkimällä johonkin lopputulokseen. Toisen kriteerin mukaiset teot luokiteltiin termillä ”*huolimattomuus*”.

Tahallisisissa teoissa ensimmäinen kriteeri on, oliko tekijän tarkoituksena aiheuttaa ympäristölle haitallinen seuraamus. Teot jaotellaan sen mukaan, oliko tekijän tarkoitus aiheuttaa ympäristölle haitallinen seuraamus vai aiheutuiko ympäristölle haitallinen seuraamus, koska tekijällä oli muu tarkoitus. Ensimmäinen ryhmä luokitellaan kriteerillä ”*Ympäristön vahingoittaminen*”. Toinen ryhmä jaotellaan sen mukaan, mihin tekijä pyrki. Seuraava jaottelu on, pyrkikö tekijä saamaan teolla taloudellista hyötyä. Jos tekijä ei pyrkinyt taloudelliseen hyötyyn, merkittiin teko termillä *välinpitämättömyys*. Tällöin tekijä ei pyrkinyt vahingoittamaan ympäristöä, eikä hyötymään teosta, vaan hän ainoastaan oli välinpitämätön ympäristönormien sisällöstä.

Jos tekijä pyrki teolla taloudelliseen hyötyyn, oli teot vielä syytä jaotella sen mukaan, pyrittiinkö toiminnalla välttämään kustannuksia vai ansaitsemaan rahaa. Oikeuskirjallisuudessa on aiemmin esitetty, että ympäristörikoksissa nimenomaan säästömotiivi olisi keskeinen motiivi teolle.¹⁰³ Termillä *ansainta* luokiteltiin esimerkiksi teot, joissa luonnonvaroja kerättiin rikoslain vastaisesti, sekä teot, joissa jätettä kerättiin vastoin tarvittavia lupia rahaa vastaan. Termillä *säästö* lueteltiin teot, joilla pyrittiin välttämään ympäristövelvoitteiden hoitamisesta johtuvia kustannuksia. Jos motiivi jäi epäselväksi tai se ei sopinut muuten luokitteluun, käytettiin termiä *muu*.

Ympäristörikosten motiivit tilastoitiin aineistosta seuraavasti:

1. Tekijä ei pyrkinyt aiheuttamaan tapahtumaketjua
 - *Huolimattomuus*
2. Tekijä pyrki aiheuttamaan tapahtumaketjun
 - a. Tekijän motiivina oli vahingoittaa ympäristöä
 - *Ympäristön vahingoittaminen*
 - b. Tekijän motiivi oli muu
 - i. Tekijä ei pyrkinyt taloudelliseen hyötyyn
 - *Välinpitämättömyys*
 - ii. Tekijä pyrki taloudelliseen hyötyyn
 1. Hyöty oli aktiivista
 - *Ansainta*
 2. Hyöty oli passiivista
 - *Säästö*
3. Ei mikään edellä mainituista tai ei tiedossa
 - *Muu*.

¹⁰² HE 94/1993 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsitteiksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi s. 195.

¹⁰³ *Nissinen* 2003.

Käytän näistä yleisesti termiä ”motiivi”. Aineiston perusteella voidaan vahvistaa hypoteesi, että ympäristörikollisuus on pääasiassa taloudellista rikollisuutta. Suurin osa ympäristörikoksista tehtiin joko ympäristövelvoitteiden asiallisesta hoitamisesta aiheutuvien kulujen välttämistarkoituksessa, tai hyötyäkseen suoranaan hankkimalla tuloja ympäristösäätelyn vastaisella toiminnalla. Ansaintaan tähtäävää toimintaa oli esimerkiksi luvaton ammattimainen jätteenkäsittelytoiminta, maa-ainesten ottaminen sekä jätteiden salakuljettaminen. Säästömotiiveilla tehdyissä teoissa tyypillinen tekotapa oli jätteiden hävittäminen polttamalla tai hautaamalla ne jonnekin. Merkittävä osa toiminnasta liittyi rakentamiseen, myös autojen purkamiseen liittyvät toiminnot olivat vahvasti edustettuina rikoksissa.

Taulukko 4. Ympäristörikosten motiivit

Motiivi	Kappaletta	Prosenttia
Ansainta	111	30 %
Säästö	126	34 %
Huolimattomuus	64	17 %
Välinpitämättömyys	50	14 %
Ympäristön vahingoittaminen	14	4 %
Muu	1	0 %
Summa	366	100 %

Näiltä osin tuomioaineistosta saadaan melko vahvaa vahvistusta sille, että ympäristörikos on tosiaan talousrikos, joka tehdään yleensä taloudellisin motiivein. Suurin osa muin motiivein tehdyistä ympäristörikoksista oli välinpitämättömyydestä tai huolimattomuudesta tehtyjä, ja hyvin harvassa tapauksessa ympäristön turmeleminen oli tekijän itsetarkoitus.

Taulukko 5. Motiivit toimijoittain

Motiivit toimijoittain	Yritys	Yksityishenkilö elinkeino-toiminnassa	Yksityishenkilö muussa kuin elinkeino-toiminnassa	Yksityishenkilö ammatissa	Voittoa tavoittelematon yhteisö
Ansainta	64	38	8	0	1
Säästö	78	30	18	0	0
Huolimattomuus	35	7	17	1	1
Välinpitämättömyys	10	11	27	0	1
Ympäristön vahingoittaminen	0	0	13	0	0
Muu	0	0	1	0	0

Myös toimijakohtaisessa tarkastelussa korostuu ympäristörikoksen luonne talousrikoksena. Merkittävä osa yritystoiminnassa tehdyistä ympäristörikoksista tehtiin taloudellisin motiivein. Samalla tavoin yksityishenkilön elinkeinotoiminnassa tekemä ympäristörikos tehtiin usein taloudellisin motiivein. Muiden tekijöiden tekemät ympäristörikokset taas vaihtelivat huomattavasti enemmän. Ympäristön vahingoittaminen taas korostui motiivina ainoastaan elinkeinotoiminnan ulkopuolella. Huolimattomuus ja välinpitämättömyys olivat motiiveina melko tasaisesti eri toimijoilla. Yritystoiminnassa ne saattoivat korostua mittakaavan vuoksi: yritystoiminnan suuremman mittakaavan takia tällä siinä tehdyt teot ylittivät seurausten vuoksi helpommin rikoskynnyksen verrattuna pienimuotoisempaan toimintaan.

Taulukko 6. Rikoshyödyt toimijan mukaan

Rikoshyöty keskimäärin (euroa)	Yritys	Yksityishenkilö elinkeinotoiminnassa	Yksityishenkilö muussa kuin elinkeinotoiminnassa	Yksityishenkilö ammatissa	Voittoa tavoittelematon yhteisö
Törkeä ympäristön turmeleminen	2 320 870,45	151 880,68	0	0	0
Ympäristön turmeleminen	179 715,78	29 794,29	6 893,75	0	0
Luonnonsuojelurikos	0	54 720,80	5 500,00	0	0

Syyttäjän vaatimien rikoshyötyjen yhteys teon motiiviin oli myös havaittavissa. Taloudelliseen hyötyyn tähtäävissä teoissa rikoshyöty oli pääsääntöisesti suurempi kuin muissa. Mo- nien motiivien osalta ei ollut edes tapauksia, jossa olisi väitetysti saatu rikoshyötyä.

Taulukko 7. Syyttäjän vaatima rikoshyödyt motiivin mukaan

Rikoshyöty keskimäärin	Ansainta	Säästö	Huolimattomuus	Välinpitämättömyys	Ympäristön vahingoittaminen
Törkeä ympäristön turmeleminen	781 344,95	430 576,00	13 308 970,31	0	0
Ympäristön turmeleminen	136 128,42	46 146,14	401 479,47	6 478,88	0
Luonnonsuojelurikos	47 760,69	5 000,00	0	0	0

Rikoshyödyn osalta mielenkiintoinen havainto oli, että useissa tapauksissa syyttäjä haki rikoshyötynä ainoastaan hakematta jätetyn ympäristöluvan arvoa, eikä perustanut rikoshyötyvaatimusta luvattomalla toiminnalla saatuun voittoon. Useissa tapauksissa tällaiset voittoon perustuvat vaatimukset kuitenkin menestyivät tuomioistuimissa. Yhtenä havaintona voidaan todeta, että rikoshyödyn vaatiminen ei välttämättä nykyisellään täytä lainsäädännön tavoitteita siitä, että rikos ei kannattaisi. Vaikka rikos oli tehty ansaintatarkoituksessa, rikoshyötyä vaadittiin vain hieman yli 60 %:ssa ansaintatapauksista ja hieman yli puolissa tapauksissa, joissa rikoksella pyrittiin saavuttamaan säästöjä. Syyttäjä ei myöskään useimmissa ansaintatapauksissa kyennyt näyttämään vaatimaansa rikoshyötyä toteen riittävästi, koska vain 15 %:a ansaintatapauksissa vaadituista rikoshyödyistä tuomittiin lopulta menetettäväksi valtiolle. Niissä tapauksissa, joissa motiivina oli säästö, tuomittiin keskimäärin 35 % vaaditus-

ta rikoshyödyistä. Mielenkiintoista oli myös, että ansaintatapauksissa vaadittu rikoshyöty oli lähes nelinkertainen säästötapauksiin verrattuna, mutta tuomittu rikoshyöty oli vain hieman yli 1,5-kertainen. Yksi laadullinen havainto tuomioista oli, että syyttäjän oli vaikea näyttää toteen ympäristörikoksella hankittuja voittoja, koska voittojen arviointi sisälsi useita oletettavia myyntihinnoista ja kustannusrakenteista, joista rikoksentehtävällä oli huomattavasti parempi informaatio.

Säästötapauksissa taas syyttäjän oli suhteellisen paljon helpompi näyttää toteen rikoksella saavutettu säästö, koska rikoshyötynä oli useimmissa tapauksissa säästetyt jätteenkäsittelymaksut, jotka olivat suhteellisen helposti perusteltavissa tuomioistuimelle. Toisaalta syyttäjän vaatimus tuomittiin täysimääräisenä yhtä suuressa osassa säästö- ja ansaintatapauksia, noin 15 %:ssa. Yli 66 % vaadituista summista tuomittiin menetettäväksi 24 %:ssa ansaintatapauksista ja 22 %:ssa säästötapauksista. Yli 33 % vaadituista summista tuomittiin 33 %:ssa ansaintatapauksista ja 27 %:ssa säästötapauksista. Näillä perusteilla yksittäisissä tapauksissa syyttäjän rikoshyödyn menettämiskaava menestyi paremmin ansaintatapauksissa. Vaadituissa ja tuomituissa rikoshyödyissä oli ylipäätään todella suuria tuomioistuinkohtaisia eroja.

Taulukko 8. Tuomitut ja vaaditut rikoshyödyt tuomioistuimittain

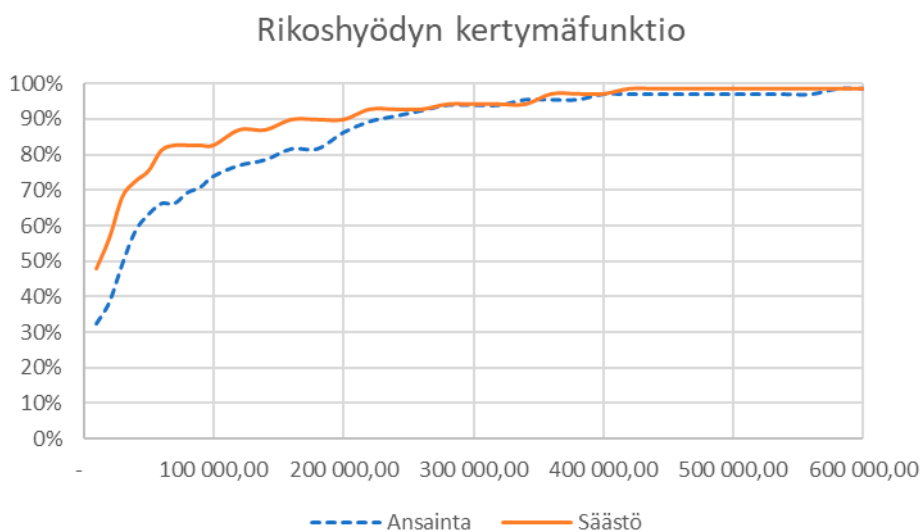
	Ansainta				Säästö			
Tuomioistuin	Hyötyä vaadittiin, %	Keskimääräinen vaadittu hyöty	Keskimääräinen tuomittu hyöty	Rikoshyöty % vaaditusta	Hyötyä vaadittiin, %	Keskimääräinen vaadittu hyöty	Keskimääräinen tuomittu hyöty	Rikoshyöty % vaaditusta
Helsingin kärjäoikeus	33 %	61 605,50	4 471,25	7 %	0 %	0	0	0 %
Kanta-Hämeen kärjäoikeus	100 %	2 157 734,50	7 500,00	0 %	100 %	173 324	46 789,5	27 %
Pohjois-Karjalan kärjäoikeus	0 %	-	-	0 %	50 %	2 561,51	2 561,51	0 %
Keski-Suomen kärjäoikeus	100 %	98 200,00	41 233,00	42 %	0 %	0	0	0 %
Kainuun kärjäoikeus	0 %	-	-	0 %	100 %	1 000	0	0 %
Kymenlaakson kärjäoikeus	100 %	178 143,93	133 582,13	75 %	83 %	61 870,56	22 000,268	36 %
Pohjois-Savon kärjäoikeus	75 %	20 682,67	2 700,00	13 %	50 %	5 000	5 000	100 %
Päijät-Hämeen kärjäoikeus	50 %	92 602,00	10 000,00	11 %	50 %	29 291	28 354	97 %
Lapin kärjäoikeus	25 %	4 638,66	4 638,66	100 %	80 %	19 774,665	12 950	65 %
Etelä-Karjalan kärjäoikeus	100 %	95 455,50	400,00	0 %	100 %	54 682,72	0	0 %
Etelä-Savon kärjäoikeus	100 %	53 683,56	2 065,81	4 %	67 %	2 404,16	373,33	16 %
Oulun kärjäoikeus	57 %	166 444,25	1 975,00	1 %	50 %	9 046,75	2 075	23 %

	Ansainta				Säästö			
Tuomioistuin	Hyötyä vaadittiin, %	Keskimääräinen vaadittu hyöty	Keskimääräinen tuomittu hyöty	Rikoshyöty % vaaditusta	Hyötyä vaadittiin, %	Keskimääräinen vaadittu hyöty	Keskimääräinen tuomittu hyöty	Rikoshyöty % vaaditusta
Satakunnan kärjäoikeus	67 %	3 250,00	500,00	15 %	75 %	1 466,66	366,66	25 %
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus	63 %	206 550,59	15 921,88	8 %	58 %	40 954,58	27 626,812	67 %
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus	83 %	29 730,11	15 966,94	54 %	57 %	28 7525,66	50 363,66	18 %
Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus	50 %	50 890,07	33 362,21	66 %	71 %	17 310,48	5 434,604	31 %
Pirkanmaan kärjäoikeus	50 %	166 419,38	142 250,00	85 %	40 %	84 158,3	62 528,3	74 %
Varsinais-Suomen kärjäoikeus	33 %	10 000,00	10 000,00	100 %	33 %	20 000	18 500	93 %
Pohjanmaan kärjäoikeus	100 %	91 980,75	27 358,33	30 %	50 %	59 860,50	41 672,26	70 %
Ålands tingsrätt	0 %	-	-	0 %	0 %	0	0	0 %
Rovaniemen hovioikeus	40 %	14 662,83	4 169,33	28 %	0 %	0	0	0 %
Vaasan hovioikeus	100 %	125 989,67	98 075,00	78 %	83 %	129 980,784	23 000	18 %
Turun hovioikeus	67 %	2 009 234,50	11 000,00	1 %	44 %	116 503,8	25 962,55	22 %
Itä-Suomen hovioikeus	50 %	6 895,00	2 000,00	29 %	0 %	0	0	0 %
Helsingin hovioikeus	75 %	568 527,69	71 550,00	13 %	14 %	25 000	0	0 %
Keskimäärin	62 %	239 375,14	36 292,61	15 %	55 %	62 264,16	21 800,17	35 %

Euromääräisesti lasketuissa keskiarvoissa koko aineistossa säästömotiivin perusteella tehdyt rikoshyötyvaatimukset menestyivät paremmin osittain siksi, että ansaintatapauksissa keskimääräiset rikoshyödyt nousivat suureksi. Säästömotiivilla tehdyissä teoissa suurempi osa teoista oli myös pieniä tekoja, mikä voidaan havaita rikoshyötyjen kertymäfunktiotaulukosta (kuvaaja 1 alla). Kuvaajassa näkyy, mikä prosenttimäärä rikoshyödyistä jää minkäkin euromäärän alle. Kertymäfunktiot leikkaavat noin 280 000 euron kohdalla. Huomattavaa on myös, että molemmissa tekoypeissä yli 75 %:ssa tapauksissa rikoshyödyistä jää syyttäjän vaatiman hyödyn perusteella alle 100 000 euron, jolloin ei voida puhua mittakaavaltaan kovin merkittävästä taloudellisesta rikollisuudesta. Säädettyä taloudellista hyötyä yhdeksi ankaroitamisperusteeksi törkeään ympäristön turmelemiseen, pidettiin sen ankuroimista muissa rikoksissa, kuten törkeässä veropetoksessa tai törkeässä varkaudessa, sovellettuihin euromääriin sopimattomana, koska se olisi voinut johtaa lähes kaikkien tekojen katsomiseen

törkeäksi.¹⁰⁴ Tarkasteltaessa tätä aineistoa, törkeässä veropetoksessa sovellettu noin 20 000 euron raja¹⁰⁵ olisi johtanut siihen, että 62 % ansaintamotiiveilla tehdyistä teoista olisi katsottu törkeäksi, ja säästömotiiveilla tehdyistä teoistakin 43 %. Aineiston perusteella ympäristön turmeleminen näyttäisi taloudellisen hyödyn perusteella muuttuvan törkeäksi hieman yli 200 000 euron rikoshyödyn kohdalla. Tämän suurempien hyötyjen kohdalla uudet teot olivat pääsääntöisesti törkeitä tekemuotoja, ellei kokonaisarvioinnissa ollut jotain perustetta siihen, miksi teko olisi perusmuotoinen. Tällainen perustelu oli tyypillisesti se, että vaikka teko olisi tehty suuren yrityksen liiketoiminnassa ja siten myös teolla saatu hyöty oli suuri, teko oli tehty keskijohdon suhteellisen lievistä huolimattomuudesta, jolloin teko ei osoittanut törkeältä tekemuodolta vaadittua moitittavuutta.

Kuvaaja 1. Rikoshyödyn kertymäfunktio



Rikoksen tekeminen elinkeinotoiminnassa näkyi jossain määrin myös rangaistuksissa. Sakkotuomiot olivat keskimäärin kovempia elinkeino- ja yritystoiminnassa tehdyissä teoissa. Vankeustuomiotkin olivat selkeästi kovempia yritystoiminnassa tehdyissä teoissa. Tekijä vaikutti myös rangaistuslajin valintaan. Elinkeino- ja yritystoiminnassa tehdyissä teoissa rangaistus oli huomattavasti useammin vankeuslajinen, ja erityisesti yritystoiminnassa tehdyissä teoissa vankeusrangaistus oli yleinen: joka neljäs syyte johti vankeuslajiseen rangaistukseen.

¹⁰⁴ HE 55/2015 vp, s. 18–19.

¹⁰⁵ Paukku, Eelis: Verorikoksissa vältetyn veron määrä. Verotus 2/2021, s. 294–307.

Taulukko 9. rangaistukset tekijän mukaan

Tekijä	Sakko keskimäärin, kappaletta päiväsakkoja	Kpl	Prosenttia syytetyistä	Vankeus keskimäärin, päiviä	Kpl	Prosenttia syytetyistä	Ei rangaistusta
Yritys	53,31	96	51 %	152,5	48	26 %	23 %
Yksityishenkilö elinkeinotoiminnassa	57,54	57	66 %	72,30	13	15 %	19 %
Yksityishenkilö muussa kuin elinkeinotoiminnassa	45,64	62	74 %	93,33	6	7 %	19 %
Yksityishenkilö ammatissa	-	0	0 %	40	1	100 %	0 %
Voittoa tavoittelematon yhteisö	30	2	67 %	60	1	33 %	0 %

Myös motiivit näkyivät rangaistuksissa. Ansaintatarkoituksissa tehdyissä teoissa sovellettiin vankeuslajisia rangaistuksia huomattavasti useammin kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta säästömotiivilla tehdyissä teoissa keskimääräinen vankeusrangaistus oli selkeästi kovempi. Myös sakkotuomioissa on havaittavissa selkeä ero, taloudellisiin motiivein tehdyistä teoista nimittäin rangaistiin selkeästi ankarammin. Mielenkiintoinen havainto oli, että sellaisissa teoissa, joiden itsetarkoitus oli vahingoittaa ympäristöä, rangaistukset jäivät suhteellisen mataliksi. Toisaalta näissä teoissa hävitettiin tyypillisesti yksittäinen eläin, tai jokin muu yksittäinen ympäristöön kuuluva kappale, kuten majavapato, jolloin vahingot eivät vastanneet elinkeinotoiminnassa aiheutettuja vahinkoja, joissa pilaantuneen maan tai jätteiden kilomäärät laskettiin helposti kymmenissä tai sadoissa tonneissa.

Taulukko 10. Rangaistukset motiivin mukaan

Motiivi	Sakko keskimäärin, kappaletta päiväsakkoja	Kpl	Prosenttia syytetyistä	Vankeus keskimäärin	Kpl	Prosenttia syytetyistä	Ei rangaistusta,
Ansainta	56,89	56	50 %	130,76	33	30 %	20 %
Säästö	55,93	83	66 %	152,29	24	19 %	15 %
Huolimattomuus	43,52	31	53 %	93,33	4	5 %	42 %
Välinpitämättömyys	44,56	34	68 %	68,75	8	16 %	16 %
Ympäristön vahingoittaminen	48,50	10	71 %	120,00	1	7 %	21 %

Yksi huomioitava tekijä on, että sakkojen toteutuneet euromäärät olivat hyvin vähäisiä verrattuna rikoshyötyyn. Yhden päiväsakon euromäärä vaihteli tekijän tuloista ja muista olosuhteista riippuen vähimmäisarvosta 6 euroa enimmillään hieman alle 200 euroon. Tämä tarkoitti keskimääräisillä sakkomäärillä muutamien satojen tai tuhansien eurojen sakkoja. Myöskään yhteisösakkoa ei tuomittu kovinkaan usein. Yhteisösakkoa tuomittiin maksettavaksi vain 15 % tapauksissa, joissa rikos tehtiin yritystoiminnassa. Mediaanisakko tuomittuista sakoista oli 17 500 euroa, minkä alle jäivät melkein puoltien tapauksien rikoshyödyt kuvaajassa 1 esitetyllä tavalla. Sakkojen käyttö ansainta- ja säästötapauksissa jäi hyvin vähäi-

seksi. Tämä on erikoista ottaen huomioon, että suuri osa rikoksista tehtiin oikeushenkilön toiminnassa. Tähän saattaa vaikuttaa se, että oikeushenkilöt olivat usein konkurssissa teon paljastuessa, jolloin sakon tuomitsemisella ei olisi ollut tosiasiallista vaikutusta yhtiön maksukyvyttömyyden vuoksi.

Taulukko 11. Yhteisösakot motiivin mukaan

Motiivi	Sakko keskimäärin	Kappaletta	Prosenttia
Ansainta	11 888,89	9	8 %
Säästö	26 583,33	12	10 %
Huolimattomuus	152 166,67,00	6	5 %
Välinpitämättömyys	30 000,00	1	2 %
Ympäristön vahingoittaminen	-	0	0 %

4 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa oli yksi tutkimuskysymys: *Millainen on taloudellisen hyödyn tavoittelun rooli ympäristörikoksen motiivina?* Oikeustieteellisessä keskustelussa on aikaisemmin esitetty, että ympäristörikos on rikos, joka tehdään taloudellisin motiivein. Tätä arvioita ei kuitenkaan ole sen tarkemmin perustettu tuomioiden läpikäyntiin tai määrälliseen analyysiin. Tutkimuksessani vahvistin tämän väitteen paikkansapitävyyden: ympäristörikos on tosiaankin rikos, joka tehdään usein yritys- tai elinkeinotoiminnassa. Toisaalta tämäkin seikka on kaksijakoinen, koska merkittävä osa tutkimuksessa analysoiduista teoista, noin 40 %, oli sellaisia, jotka eivät olleet elinkeinotoiminnassa hyötymistarkoituksessa tehtyjä rikoksia. Ne olivat pääasiassa joko elinkeinotoiminnassa huolimattomuudesta tai välinpitämättömyydestä tehtyjä rikoksia, tai yksityishenkilöiden yksityistaloudessaan tekemiä rikoksia. Tällaisilla määrillä ei voida yksiselitteisesti sanoa, että ympäristörikos on lähtökohtaisesti talousrikos, mutta ympäristörikoksen voidaan sanoa olevan useissa tapauksissa talousrikos.

Oikeuskirjallisuudessa on myös aiemmin, tosin melko kauan sitten, esitetty, että ympäristörikoksia tehtäisiin enemmän säästöä tavoitellen, kuin varsinaisesti ansaintatarkoituksessa. Tämän tutkimuksen perusteella väite ei pidä paikkansa. Useissa tapauksissa pyrittiin nimenomaan harjoittamaan liiketoimintaa aineellisen ympäristölainsäädännön vastaisen toiminnalla ja siten ansaitsemaan ympäristörikoksella. Toki säästömotiivi oli yleisin motiivi tällaiseen toimintaan, mutta ansaintamotiivin merkitystä ei tule vähätellä. Suomeen on aineiston perusteella rantautunut myös jossain määrin Keski-Euroopassa jo aiemmin esiintynyttä jätteiden salakuljetusta, jota harjoitetaan liiketoimintana järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä. Muutoinkin suomalainen ympäristörikollisuus on rakentunut pitkälti jätteiden ympärille. Säästöteoissa tyypillinen tekotapa oli jätteiden hautaaminen tai polttaminen. Ansaintatyyppisissä teoissa taas pyrittiin harjoittamaan luvatonta jätteidenkäsittelyliiketoimintaa. Osa ansaintatyyppisistä teoista oli myös luonnonvarojen luvatonta käyttöä, erityisesti maa-aineksen ottamista ilman vaadittuja lupia tai lupien vastaisesti.

Rangaistuskäytännön osalta ei voida tehdä suoranaisia johtopäätöksiä. Talousrikokset olivat toki ankarammin rangaistuja kuin muut, mutta niissä ympäristölle aiheutettu vahinko oli myös suurempi kuin muissa rikoksissa. Tämän vuoksi käytettävissä olevalla aineistolla ei voida arvioida, vaikuttaako teon talousrikosluonne rangaistavuuteen. Ympäristörikosten

rangaistavuus on jo lainsäädännön tasolla sidottu sekä ympäristövahingon määrään että taloudellisen hyödyn määrään, ja näitä on vaikea tarkastella irrallaan toisistaan, koska ympäristövahingon mittaaminen vertailukelpoisesti ei ole tällaisella aineistolla mahdollista.

Ympäristörikoksen roolia taloudellisena rikollisuutena korostaa myös rikoshyödyn asema. Rikoshyötyä vaadittiin noin joka kolmannessa tapauksessa, ja erityisesti ansainta- ja säästö-motiiveilla tehdyissä teoissa rikoshyötyä vaadittiin aktiivisesti. Suuressa osassa tekoja rikoshyötyjen euromäärä oli myös merkittävä, yli viidesosassa tekoja vaadittiin yli 100 000 euron edestä rikoshyötyä menetettäväksi valtiolle.

Tässä tutkimuksessa tuotettiin uutta tietoa ympäristörikoksesta ja sen roolista talousrikkoksena. Tutkimus laajensi merkittävästi aiempaa aihetta koskenutta kirjallisuutta antamalla siellä esitetyille väitteille empiiristä pohjaa. Tutkimus tuotti myös kokonaan uutta tietoa ympäristörikosten rangaistuskäytännöstä ja motiiveista. Käytännöllisenä kontribuutiona tämä tutkimus myös kyseenalaisti joissain määrin lainsäätäjän olettamia siitä, mitä ympäristörikokset pitävät sisällään. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää ympäristörikosoikeuden kehittämisessä ja ympäristörikosten torjunnassa.